

Provinciale Staten
Van Limburg

Cluster	SC	Behandeld	G.C.M. Verbraeken
Ons kenmerk	DOC-00265817	Telefoon	+31 6 15 09 28 82
Uw kenmerk	-	Maastricht	10 mei 2022
Bijlage(n)	1	Verzonden	12 mei 2022

Onderwerp

Mededeling portefeuillehouder Verkenning Toekomst Landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk (fase 2)

Geachte Staten,

Na het faillissement en de doorstart van Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (hierna IKL) is het speelveld in het landschapsbeheer veranderd. Externe stakeholders (waaronder terreinbeherende organisaties, LLTB, Natuurrijk Limburg), hebben de Provincie Limburg gevraagd een verkenning uit te voeren naar de toekomst van landschapsbeheer in Limburg buiten het natuurnetwerk: welke opgave ligt er en hoe geven we hier invulling aan.

De verkenning is ingedeeld in 3 fasen: 1. Richten (het structureren van het vraagstuk) 2. Inrichten (komen tot een voorstel voor landschapsbeheer) 3. Verrichten (uitvoering). In december jl. hebben Gedeputeerde Staten naar aanleiding van de bevindingen van de eerste fase van deze verkenning onderschreven dat a) het landschap in Limburg van breed belang is b) er een rol voor de Provincie ligt ten aanzien van landschapsbeheer en c) dat dit een aanpak vanuit vele invalshoeken vereist. Daarnaast hebben GS eind vorig jaar besloten fase 2 van de Verkenning toekomst landschapsbeheer Limburg in gang te zetten met als doel te komen tot een voorstel van een aanpak en een financieringsvoorstel voor het landschapsbeheer met daarin een plek voor de functies die het voormalig IKL invulde. U bent over de eerste fase van de verkenning geïnformeerd met een mededeling portefeuillehouder (GS DOC-00209638).

Nu fase 2 van de Verkenning is afgerond stellen wij u op de hoogte van de bevindingen van deze tweede fase en informeren wij u over de besluiten die Gedeputeerde Staten hebben genomen om de organisatiekracht en de uitvoeringskracht van het landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk te realiseren.

Het landschap in Limburg is veelbesproken: de schoonheid en het belang ervan en tevens de zorg dat het landschap in Limburg onder druk staat en de noodzaak die er is te zorgen voor balans en bescherming. Limburg kent een prachtig landschap met unieke landschapselementen. In veel aspecten is dat, naast het belang voor biodiversiteit, een belangrijke troef die kwaliteit toevoegt aan de leefomgeving. Het landschap is daarmee van belang voor de inwoners van Limburg, inclusief de planten en de dieren, maar tevens voor het aantrekken van toeristen, recreanten en bedrijfsleven.

Daarnaast spelen landschapselementen een belangrijke rol in de verschillende opgaven waar Limburg voor staat door de baten die ze hebben: voor waterbeheer en schoon water, het ecologisch evenwicht binnen de landbouw en voor het versterken van de biodiversiteit en het gevoel van welzijn en welbevinden. Het landschapsbeheer is tevens relevant in relatie tot het advies van de Raad van de leefomgeving en infrastructuur “Natuurinclusief Nederland, natuur overal en voor iedereen” van maart jl. Ook in dit advies weerklinkt de noodzaak van landschapsbeheer en wordt onder andere gesteld dat het in stand houden van natuurgebieden en de plant- en diersoorten sterk afhankelijk is van het functioneren van de landschappen buiten de beschermingsgrenzen. De provinciale rol t.a.v. het landschap buiten het natuurnetwerk ligt verankerd in de wet natuurbescherming die de Provincie verplicht de biodiversiteit te behouden en versterken, maar is in de wet niet verder geëxpliciteerd. In de Provinciale natuurvisie (2016) en de Nota Landschap verbindt Limburg (2020) is de vermaatschappelijking van landschap als doel vastgelegd. Legitimiteit van een provinciale rol in het landschapsbeheer ligt verder in vragen en verzoeken om provinciale inzet en regie van gemeenten, burgers, maatschappelijke partijen en organisaties in het buitengebied en van de politiek (amendement 107 Van Wageningen c.s. inzake Programmatische versterking van het Limburgse landschap). Over de stand van zaken van de invulling dit amendement (Programma Landschap) i.r.t. de Provinciale Omgevingsvisie wordt u separaat geïnformeerd.

In de eerste fase van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer zijn het belang en de urgentie van landschapsbeheer geduïd. Daarnaast is samen met externe stakeholders de maatschappelijke opgave geformuleerd (zie hiervoor ook pagina 4 van bijlage 1). Deze opgave, die nauw verband houdt met publieke waarden als biodiversiteit, landschappelijke kwaliteit, identiteit en cultuurhistorie, weerstandsvermogen van natuur en landschap, een aantrekkelijke en leefbare leefomgeving en burgerbetrokkenheid is complex. Complex in de zin dat er meerdere partijen en expertises nodig zijn om de opgave te kunnen realiseren. Om werkelijk maatschappelijk effect te kunnen sorteren, moeten onderliggende vraagstellingen tevens in samenhang bekeken worden. Dit vergt sturing en organisatiekracht.

De huidige tweede fase van de verkenning (vanaf januari 2022) staat (mede na het GS besluit van december 2021) in het teken van inrichten: wat is er nodig om de maatschappelijke opgave te realiseren die in de eerste fase van de verkenning met de externe stakeholders is gedefinieerd en hoe kunnen de taken van het voormalig IKL worden ingevuld. Hiervoor zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- (aanvullende) gesprekken met stakeholders in het landschapsbeheer
- een enquête onder (vooral) voormalig IKL vrijwilligers (respons 113 vrijwilligers)
- een enquête onder de 31 Limburgse gemeenten over landschapsbeheer (respons 21 gemeenten).

Dit beeld “van buiten” heeft geleid tot een propositie voor een basisinfrastructuur voor landschapsbeheer. De propositie gaat uit van gescheiden functies. Er is tevens helderheid over wat er centraal wordt georganiseerd vanuit de publieke functie en wat er wordt overgelaten aan de uitvoering op gemeentelijk niveau. Voor details wordt verwezen naar bijlage 1.

Het College van GS heeft kennis genomen van de bevindingen van fase 2 van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer Limburg en de propositie voor een basisinfrastructuur landschapsbeheer (bijlage 1). Op basis hiervan hebben Gedeputeerde Staten besloten een beperkt aantal elementen in de propositie voor de basisinfrastructuur te faciliteren. Dat zijn de elementen die tussen wal en schip zijn geraakt na het faillissement van IKL doordat niemand er directe verantwoordelijkheid voor draagt. Daarnaast ondersteunen deze taken de publieke waarde van het landschap vanuit provinciebreed perspectief op korte termijn.

Voor de andere taken geldt dat de maatschappelijke organisaties betrokken bij natuur en landschap vanuit hun kernexpertise de benodigde kennis en kunde hebben deze uit te voeren. Met de kanttekening dat de beschikbare capaciteit wellicht niet altijd in verhouding staat tot de benodigde inzet voor het realiseren van de maatschappelijke opgave voor landschapsbeheer.

De partijen die om de Verkenning hebben gevraagd worden uitgenodigd actief in te spelen en de lead te nemen bij de verdere uitwerking van deze propositie voor een basisinfrastructuur voor het landschapsbeheer.

Nieuwe structuur uitvoering landschapsbeheer

Concreet betekent bovenstaande dat Gedeputeerde Staten hebben besloten dat:

- I. De inrichting van drie regionale steunpunten landschapsbeheer wordt gefaciliteerd met als hoofdtak het realiseren van uitvoeringskracht. De regionale steunpunten zijn bereikbaar voor vrijwilligers, gemeenten, particuliere eigenaren en landschapsorganisaties en combineren landschapskennis met kennis over het speelveld. Ze voeren zelf geen projecten uit maar “ontzorgen” en brengen partijen en regelingen bij elkaar. De steunpunten nemen geen taken over van bestaande organisaties. De regionale steunpunten worden ondergebracht bij een maatschappelijke organisatie met Limburgbrede focus waarmee reeds een subsidierelatie wordt onderhouden en welke intrinsiek is gemotiveerd bij te dragen aan de versterking van de kwaliteit van het landschap. Door een bestaande organisatie uit te nodigen om voor heel Limburg deze additionele taak op zich te nemen worden overheadkosten bespaard en wordt bestaande kennis en expertise ingezet. Het College van GS heeft besloten financiële middelen voor drie jaar beschikbaar te stellen voor de steunpunten. Thans vindt over de invulling van de steunpunten het gesprek plaats met een geschikte partij. De verwachting is de genoemde gesprekken voor de zomer te kunnen afronden en Provinciale Staten hierover te kunnen informeren. Omdat de steunpunten geen verdienmodel kennen, is structurele financiering nodig voor een duurzame oplossing. Voor de gesprekspartners is (uitzicht op) deze structurele financiering essentieel om extra taken en verantwoordelijkheid op zich te kunnen nemen. Medio 2023 wordt een ijkmoment gepland waarbij helder wordt gemaakt hoe de betrokken deskundige partijen in het landschapsbeheer verdere invulling hebben gegeven aan de propositie voor een

basisinfrastructuur voor het landschapsbeheer, wat dat betekent voor de integrale opgave voor natuur en landschap en welke kosten daarmee zijn gemoeid.

Dit maakt een zorgvuldige afweging voor het totaalplaatje van het structurele beheer mogelijk. Uiterlijk januari 2025 wordt een nieuwe bestuurlijke afweging gemaakt over een (structurele) provinciale bijdrage aan het landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk.

- II. Een stimuleringsregeling wordt ingericht die zich richt op gemeenten (aanvragende partij) die inwoners (initiatiefnemer en uitvoerende partij) willen betrekken bij het landschap buiten het natuurnetwerk. Met de regeling wordt de inrichting van het landschap (buiten het natuurnetwerk) met groenblauwe landschapselementen door vrijwilligers gestimuleerd op een manier die bijdraagt aan de kwaliteit van het landschap (biodiversiteit, ecologie, klimaatrobuustheid) en die deelnemers en gemeenten ontzorgt. Voor provinciale vergoeding komt inheems plant- en inrichtingsmateriaal dat door de Provincie op voorhand als subsidiabel is aangemerkt (een lijst wordt bij de regeling gevoegd) in aanmerking.
- III. De volgende intensiveringsmiddelen ingezet worden voor de bovengenoemde steunpunten en stimuleringsregeling met de volgende onderverdeling:

Intensiveringsmiddelen			
Actie	Investering in	Bedrag	Dekking middelen
Drie regionale steunpunten landschapsbeheer, voor drie jaar	-Realiseren van uitvoeringskracht landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk -Steunpunten staan ten dienste van alle partijen betrokken bij het landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk	€ 1.200.000	€ 850.000 voormalig IKL € 350.000 reservering landschapsfonds
Stimuleringsregeling landschapselementen	-Betrokkenheid vrijwilligers -Vermaatschappelijking landschap -Meer landschapselementen -Het ontzorgen van gemeenten	€ 330.000	€ 150.000 reservering landschapsfonds € 180.000 natuur inclusieve samenleving
	Totaal	€ 1.530.000	

- IV. De externe partijen die om de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer hebben gevraagd worden uitgenodigd de lead te nemen bij de verdere uitwerking van de propositie voor landschapsbeheer.

- V. Bestuurlijk het gesprek wordt aangaan met de Limburgse gemeenten over de (financiële) bijdrage die zij kunnen leveren aan de kwaliteit van het landschap. De resultaten van de enquête gemeenten (zie bijlage 1, pagina 14) bieden een goed uitgangspunt daarvoor.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

G.J.W. Gabriëls

Rapport fase 2 Verkenning Toekomst Landschapsbeheer

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Inrichting van het landschapsbeheer	4
3.	Propositie voor een Basisinfrastructuur landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk	9
4.	Vervolgproces	11
	<i>Bijlage 1 - Lijst met geïnterviewde organisaties.....</i>	<i>12</i>
	<i>Bijlage 2 - Enquête landschapsbeheer gemeenten</i>	<i>14</i>
	<i>Bijlage 3 - Enquête (voormalig IKL) vrijwilligers landschapsbeheer gemeenten</i>	<i>24</i>

Tijdschema

1. Inleiding

De Verkenning Toekomst Landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk is gestart naar aanleiding van een verzoek van externe stakeholders in het landschapsbeheer in de zomer van 2021. Om gehoor te geven aan dit verzoek is met een veelvoud aan partijen gesproken (zie bijlage 1 op pagina 12). In de gesprekken stond de maatschappelijke opgave van het landschapsbeheer en de rol die partijen daarin spelen centraal. Daarnaast stonden de gesprekken in het teken van het faillissement van Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (hierna IKL) en de betekenis daarvan voor het landschap en voor de desbetreffende organisatie of persoon. Tevens werd verkend welke taken van het voormalig IKL opnieuw ingevuld zouden moeten worden en wie daar een rol voor zichzelf ziet weggelegd. In elk gesprek kwam de urgentie van het vraagstuk rondom landschapsbeheer op tafel. Men ervaart de afnemende kwaliteit van het landschap breed en urgent. Maar hoewel daar op rijksniveau veel wetenschappelijke onderbouwing voor te vinden is, is voor de specifiek Limburgse (brede) situatie maar weinig onderzoek gedaan of cijfermateriaal beschikbaar. Op projectniveau zijn gegevens beschikbaar maar er is geen gedeeld beeld over de basiskwaliteit landschap die er minimaal zou moeten zijn.

Nadat in de eerste fase het vraagstuk rondom landschapsbeheer is geduid en gestructureerd (richten), staat de huidige tweede fase van de Verkenning (vanaf januari 2022) in het teken van inrichten. De vraag wat er nodig is om de maatschappelijke opgave te realiseren die in de eerste fase van de verkenning met de externe stakeholders is gedefinieerd, staat centraal. Hiervoor zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- (aanvullende) gesprekken met stakeholders in het landschapsbeheer
- een enquête onder (vooral voormalig IKL) vrijwilligers (response 113 vrijwilligers)
- een enquête onder de 31 Limburgse gemeenten over landschapsbeheer (response 21 gemeenten)
- gesprekken met interne stakeholders binnen de provinciale organisatie over (de invulling van) de rol van de Provincie

2. Inrichting van het landschapsbeheer

Het belang en de urgentie van landschapsbeheer zijn in het rapport van de eerste fase op basis van de input van externe partijen beschreven. Gezamenlijk is met externe stakeholders in het landschapsbeheer tevens de volgende maatschappelijke opgave gedefinieerd:

Het keren van de achteruitgang van de kwaliteit van het karakteristieke Limburgse landschap tot een landschap met voldoende weerstandsvermogen om een continue vaste waarde te worden voor natuurgebaseerde oplossingen voor de verschillende maatschappelijke uitdagingen (biodiversiteit, waterbeheer, stikstof, klimaat, landbouwtransitie) en voor het versterken van de Limburgse brede welvaart (identiteit, gezondheid, leefbaarheid, (circulaire) economie).

Dit doen we voor de (toekomstige generatie) inwoners van Limburg (degenen die het landschap nodig hebben om te leven, incl. planten, dieren)

Uit de enquête over landschapsbeheer die is afgenomen bij de Limburgse gemeenten (respons van 21 gemeenten), blijkt dat 100% van de respondenten de gedefinieerde maatschappelijke opgave herkennen.

Deze opgave betreft een complexe opgave, die nauw verband houdt met publieke waarden als biodiversiteit, landschappelijke kwaliteit, identiteit en cultuurhistorie, weerstandsvermogen van natuur en landschap, een aantrekkelijke en leefbare leefomgeving en burgerbetrokkenheid. De opgave is complex in de zin dat er meerdere partijen en expertises nodig zijn om de opgave te kunnen realiseren. Om werkelijk maatschappelijk effect te kunnen sorteren, zullen onderliggende vraagstellingen tevens in samenhang bekeken dienen te worden. Dit gaat niet vanzelf.

In de eerste fase van de Verkenning werd tevens gedefinieerd wat de stakeholders verstaan onder landschapsbeheer. Het gaat om de volgende elementen:

- Gedeelde visie en gedeeld gevoel van urgentie dat het landschap van breed belang is.
- Herstel en inrichting van/met landschappelijke elementen om de Limburgse identiteit van het landschap te versterken en verschillende functies en waarden die het landschap heeft zo veel als mogelijk samen te brengen ten behoeve van de verschillende grote maatschappelijke opgaven.
- Efficiënt beheer en onderhoud van bestaande elementen.
- Monitoring van het landschap.
- Bescherming van landschapselementen om het Limburgse streekeigen karakter van het landschap te behouden en de functies ervan in stand te houden.

Voor deze elementen van landschapsbeheer is in de tweede fase van de verkenning bekeken hoe zij het beste georganiseerd en ondergebracht kunnen worden. Dit heeft geleid tot een propositie voor een basisinfrastructuur voor landschapsbeheer. Deze propositie wordt aangeboden aan de externe partijen die om de Verkenning hebben gevraagd, zodat deze samen met belanghebbenden in het landschapsbeheer verder ingevuld en uitgewerkt kan worden.

Gedeelde visie en gedeeld gevoel van urgentie: Provinciale rol & organisatiekracht

De provinciale rol t.a.v. het landschap ligt verankerd in de wet natuurbescherming die de Provincie verplicht de biodiversiteit te behouden en versterken, maar is in de wet niet verder geëxpliciteerd. In de Provinciale natuurnatuvisie (2016) is de vermaatschappelijking van landschap als doel vastgelegd. Legitimiteit van een provinciale rol in het landschapsbeheer ligt verder in vragen en verzoeken om provinciale inzet en regie van gemeenten, burgers, maatschappelijke partijen en organisaties in het buitengebied en van de politiek (amendement 107 Van Wageningen c.s. inzake Programmatische versterking van het Limburgse landschap). Vanwege de hoge publieke waarde van het landschap heeft het College van Gedeputeerde Staten in december 2021, naar aanleiding van de eerste fase van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer, bevestigd dat de Provincie een rol heeft in het landschapsbeheer en dat dit een aanpak vanuit vele invalshoeken vereist.

Uit de Verkenning blijkt dat alle bevraagde partijen het belang van het beheer van landschap onderschrijven en – mede afhankelijk van het kennis en bewustzijnsniveau- daar al in mindere of meerdere mate in investeren. Maatschappelijke organisaties betrokken bij natuur en landschap, hebben vanuit hun kerntaak en kernexpertise de benodigde kennis en kunde in huis om bij te dragen aan de gedefinieerde maatschappelijke opgave voor landschapsbeheer. Echter het perspectief of de focus van deze kerntaken is vaak niet precies gelijk - of staat niet in verhouding tot- de benodigde inzet om deze maatschappelijke opgave te realiseren. De herhaalde roep van belanghebbenden om provinciale regie op het landschapsbeheer, wordt mede verklaard door het ontbreken van een gecoördineerde aanpak: het ontbreken van organisatiekracht.

Organisatiekracht is nodig om partijen die belang hechten aan kwaliteit van het landschap en daar een rol in spelen samen te brengen. Organisatiekracht is ook nodig om transities in het landschap, waarbij landschapselementen zorgen voor natuurgebaseerde oplossingen, te realiseren met inzet van de expertise van alle partijen die een rol spelen in het beheer van het landschap. Organisatiekracht toont zich in gezamenlijke inzet volgens gedeelde uitgangspunten (kaderstelling), samenwerking tussen partijen actief in het landschapsbeheer waarbij verschillende disciplines elkaar aanvullen, het benutten van de energie die in de regio zit (gebiedsgericht werken), het waken over de integrale opgave en het zorgen voor het op peil houden van landschaps- en soortenkennis. Dit gebeurt niet vanzelf. Sturing is nodig om de benodigde organisatiekracht in het landschapsbeheer te realiseren. De Provincie is vanwege het publieke belang op provinciaal niveau vanuit haar kaderstellende rol de aangewezen partij om die sturing te geven.

De verantwoordelijkheid voor het realiseren van de maatschappelijke opgave ligt bij alle partijen die belang hebben bij kwaliteit van het landschap. Dit vergt structurele financiering van overheden, maar ook inzet van betrokken partijen vanuit intrinsieke motivatie en maatschappelijk engagement. De sleutel voor structurele financiering ligt er wellicht in, het belang van landschapselementen voor de verschillende functies van het landschap en transities waar Limburg voor staat, niet als vanzelfsprekend te beschouwen maar “te verwaarden” ten behoeve van het beheer en het behoud van het landschap.

Gemeenten die hebben deelgenomen aan de enquête geven aan landschapsbeheer in hoge mate belangrijk te vinden voor biodiversiteit, klimaat, positieve gezondheid en welzijn & leefbaarheid; gevolgd door het versterken van de identiteit, en in iets mindere mate voor landbouw en economie. Dertien van de respondenten denken dat het goed zou zijn gezamenlijk te komen tot een “basiskwaliteit landschap voor Limburg”, twee gemeenten vinden van niet. Vijf respondenten geven aan “het niet te weten”. De samenwerkingsbereidheid lijkt op basis van de enquêteresultaten hoog: negentien gemeenten geven ambtelijk aan behoefte te hebben aan samenwerking in het landschapsbeheer.

Herstel en inrichting van/ met landschappelijke elementen en efficiënt beheer en onderhoud van bestaande elementen: Uitvoeringskracht

Landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk vraagt om uitvoeringskracht. Deze uitvoeringskracht, die bestaat uit de figuurlijke “schop in de grond”, het snoeien van heggen en hagen, het knotten van hoogstambomen, het aanleggen van landschapselementen en dergelijke, wordt geleverd door een aantal partijen waaronder terreinbeherende organisaties, particuliere eigenaren, agrariërs, het Waterschap, (commerciële) groenbureaus, gemeenten én door vrijwilligers.

De inzet van deze groene vrijwilligers is onmisbaar voor het (helpen) uitvoeren van lokale beheerwerkzaamheden (door genoemde partijen) ten behoeve van instandhouding en ontwikkeling van natuur en landschap, inclusief onderzoek naar en bescherming van rode lijstsoorten. Doordat zij vaak sterk zijn gebonden aan hun eigen omgeving, hebben zij daarnaast een belangrijke signaalfunctie: zij zien wat er in het landschap in hun omgeving goed gaat en niet goed gaat en ondernemen vanwege hun betrokkenheid ook actie wanneer dat nodig is. Zij gaan aan de slag om dingen gedaan te krijgen die anders niet zouden gebeuren. Tevens dragen zij in belangrijke mate bij aan het enthousiast maken van de omgeving voor het Limburgse landschap en aan de sociale cohesie binnen een gemeenschap. Er is een grote intrinsieke motivatie om zich in te zetten voor en verbonden te blijven met het landschap.

Het voormalig IKL was het aanspreekpunt voor elke partij die “iets” in het landschap buiten het natuurnetwerk wilde realiseren. IKL verbond zo organisaties, overheden, projecten, vrijwilligers en financieringsbronnen aan elkaar, waardoor beheerwerkzaamheden in het landschap werden uitgevoerd en gefinancierd. Met het faillissement van IKL zijn veel vrijwilligers, die met name werkzaamheden in het groenbeheer verrichtten zoals snoeiwerkzaamheden, hun coördinatiepunt kwijt geraakt. Zij worden niet meer gekoppeld aan klussen, krijgen geen begeleiding meer en kennen een gemis aan gecertificeerde materialen. Tegelijkertijd kunnen de partijen in het landschapsbeheer niet meer (op een gecoördineerde manier) de uitvoering ter hand nemen met behulp van de genoemde inzet van groene vrijwilligers. Landschapskennis dreigt verloren te gaan nu er geen organisatie is die hen onderdak biedt. Daarnaast is de groep van groene vrijwilligers vergrijsd.

Uit de enquête onder vrijwilligers van het voormalig IKL (zie bijlage 3 op pagina 24) blijkt, dat de Limburgse groene vrijwilligers zich vaak inzetten voor meerdere (niet commerciële) organisaties.

Naast landschapsbeheer zetten zij zich ook regelmatig in, vaak onder aansturing van een terreinbeherende organisatie, voor het natuurbeheer binnen het natuurnetwerk.

In de relatie met groene vrijwilligers verdient het aandacht een inhoudelijk gedreven discussie te voeren en geen geld gedreven discussie. Om het animo voor vrijwillige inzet hoog te houden is belangrijk dat vrijwilligers zich kunnen inzetten voor datgene wat ze graag doen (buiten bezig zijn) en daarbij ontzorgd worden bij administratieve zaken zoals het indienen van subsidieaanvragen. Omdat de inzet van groene vrijwilligers geen vanzelfsprekendheid is, past waardering. Het zichtbaar en inzichtelijk maken van de opbrengst van de inspanningen (biodiversiteits, maatschappelijke en economische winst) hoort daarbij.

Bij vrijwilligersorganisaties spelen vaak soortgelijke issues. Het zou goed zijn groene vrijwilligers als één groep te benaderen en gebruik te maken van elkaars kennis en instrumenten. Hierbij kan beter aangesloten worden dan nu bij landelijke initiatieven en programma's voor vrijwilligers en overgenomen worden wat voor de Limburgse situatie bruikbaar is.¹

In de gemeentelijke enquête geven negentien van de eenentwintig respondenten aan behoefte aan ondersteuning te hebben om het landschapsbeheer in de gemeente optimaliseren. Hoogst scoort daarbij de behoefte aan “inzicht in beschikbare regelingen” en “financiële ondersteuning”, gevolgd

¹ In 2017 ondertekenden de groene organisaties, de provincies en het ministerie LNV het Actieplan De Groene Vrijwilliger 2019 – 2021 met als doel groei vasthouden en versterken, betere facilitering van groene vrijwilligers en betere samenwerking tussen vrijwilligersorganisaties. Een vijftal provincies stelden naar aanleiding hiervan een actieplan op. Limburg (nog) niet. www.degroenevrijwilliger.nl

door “begeleiding van vrijwilligers in het veld “ en “organisatie die ontlast bij contacten met vrijwilligers / burgers”.

Landschappelijke identiteit en monitoring van het landschap: kennis & monitoringsfunctie

Kennis over het Limburgse landschap is niet centraal opgeslagen. Specifieke kennis is aanwezig bij de verschillende partijen die het landschapsbeheer uitvoeren, bij kennispartners, bij (kleine) stichtingen en soms in hoofden van mensen. Het is niet inzichtelijk welke kennis er op provinciaal niveau is. Ook wordt de aanwezige landschapskennis en informatie niet altijd ontsloten of onderdeel gemaakt van de curricula van (groene) onderwijsinstellingen. Er valt inhoudelijk winst te behalen door de kennis & instructiefunctie voor het landschapsbeheer (nog meer) te beleggen bij publieke onderwijsorganisaties in onder andere het “leven lang ontwikkelen” aanbod. Te denken valt aan winst door het aanbieden van uniforme informatie en kennis aan alle geïnteresseerde partijen en cursisten (agrariërs, particuliere eigenaren, vrijwilligers etc.) door gekwalificeerde opleiders. Hiermee wordt willekeur en “eigen wijsheid” voorkomen en ingespeeld op de Limburg specifieke situatie. Daarnaast is er een kans jong talent te interesseren voor (vrijwillig) landschapsbeheer vanwege de aansluiting met de reguliere opleiding.

Regie op de kennisfunctie zorgt ervoor dat kennis over het typische Limburgse landschap en de functies van landschapselementen behouden, ontwikkeld en overgedragen wordt en dat de rol van reguliere onderwijsinstellingen daarin versterkt kan worden. Dit laatste zorgt voor een structurele(re) verankering in het curriculum van groene onderwijsinstellingen, wat leidt tot meer continuïteit en het renderen van gedane investeringen. Op deze manier valt ook (op termijn) de aanhaking te maken met de reguliere onderwijsmiddelen vanuit het ministerie van OCW.

Gemeenten geven in de enquête aan behoefte te hebben aan samenwerking op het gebied van het beschikbaar stellen van landschapskennis en de overdracht daarvan. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan de gemeentelijke rol in kennis en monitoring te willen versterken.

Monitoring van de kwaliteit het landschap op Limburgse schaal, waarbij liefst aangesloten wordt bij een rijksbrede systematiek, maakt (acteren op) een gedeeld beeld van de kwaliteit van het landschap mogelijk en bevordert commitment van belanghebbenden zich in te zetten voor de gemeenschappelijke opgave in het landschapsbeheer. Achttien van de eenentwintig respondenten van de gemeentelijke enquête geven aan dat het landschap in de gemeente op dit moment niet wordt gemonitord. Een monitoringsfunctie is best ondergebracht bij een onafhankelijke organisatie met diepgaande expertise op het gebied van landschapskwaliteit. Een organisatie die door de partijen in het landschapsbeheer als autoriteit wordt gezien. Het geniet aanbeveling daarbij tevens aansluiting te zoeken bij de ontwikkelingen rondom kennis en monitoring in het Agrarische natuur- en landschapsbeheer (Anlb) en de monitoring van landschapselementen in het kader van het Programma landschap.

Landschapsbescherming om het Limburgse streekeigen karakter van het landschap te behouden en de functies ervan in stand te houden

Onder landschapsbescherming wordt volgens het Europees landschapsverdrag verstaan, “de maatregelen ter bescherming en behoud van de belangrijke of karakteristieke kenmerken van een landschap dat vanwege zijn natuurlijke elementen en/of menselijk ingrijpen waardevol erfgoed vormt.”² Het beschermen van het landschap zorgt er ook voor dat de investeringen die gepleegd zijn in het kader van landschapsbeheer kunnen renderen. Ongeveer de helft van de eenentwintig respondenten van de gemeentelijke enquête geeft aan dat er geen actieve handhaving plaatsvindt in relatie tot landschapselementen.

² <https://wetten.overheid.nl/>, European landscape convention

In het Programma Landschap (amendement 107 Van Wageningen c.s. inzake Programmatische versterking van het Limburgse landschap) zullen, wanneer daar aanleiding toe blijkt, de ruimtelijke implicaties van de bescherming van het landschap geadresseerd worden.

Andere relevante instrumenten in het landschapsbeheer: Projecten & landschapsfonds

Landschapsbeheerprojecten hebben vaak een lokale of regionale focus en worden veelal uitgevoerd in opdracht van gemeenten of het Waterschap. Vaak richten zij zich op een van de beheeractiviteiten in het kader van inrichten, herstel of onderhoud en kennen een specifiek doel en een afgebakend tijdspad. Het voormalig IKL initieerde en voerde ook projecten uit en kwam daarmee regelmatig in het vaarwater van verschillende landschapsorganisaties en bureaus die vanuit hun kernexpertise en/of regionale focus een belangrijke rol spelen in landschapsprojecten. In die situatie was het vaak niet inzichtelijk wie betrokken was bij welke projecten. Er is geen reden om de uitvoering van landschapsprojecten centraal te organiseren. Door deze projecten regionaal op te pakken, met inzet van de bestaande organisaties en bureaus, kan juist de bestaande energie in de regio benut worden. Dit wordt bevestigd door de resultaten van de eerder genoemde enquête onder gemeenten, waarbij negentien van de eenentwintig deelnemende gemeenten aangeven educatieve activiteiten en boomplantdagen te financieren en vijftien gemeenten aangeven middelen beschikbaar te stellen voor landschapsprojecten.

Hoewel landschapseducatie geen onderdeel uitmaakt van de met stakeholders vastgestelde scope van beheeractiviteiten, is educatie essentieel voor de bewustwording van het belang van het landschap en het enthousiasmeren van partijen voor het behoud en beheer ervan. De nota "Landschap verbindt Limburg", het vigerende provinciaal beleid, stuurt op vermaatschappelijking van het landschap. Toename van het ervaren gevoel van eigenaarschap voor het landschap bij deelnemende partijen is een belangrijk doel van de projecten die worden uitgevoerd onder het de bijbehorende investeringsagenda.

In het kader van het provinciaal beleid is in 2017 aan Stichting IKL en Natuurrijk Limburg de opdracht verstrekt om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren naar een Landschapsfonds. Doel van het landschapsfonds was (volgens het opgeleverde onderzoeksrapport, zie hiervoor ook Mededeling Portefeuillehouder inzake het adviesrapport Landschapsfonds, brief gedeputeerde Mackus van 11-9-2018 (GS 2018-60469)) "structureel beheer van het landschap door de samenleving, bestaande uit overheden, bedrijfsleven en individuen, actief bij te laten dragen aan het landschap in fysieke en financiële zin". Het adviesrapport adviseert positief over de slagingskansen van een fonds, mits aan strikte randvoorwaarden wordt voldaan. Gedeputeerde Staten spreken op basis van dit onderzoek in september 2018 de intentie uit een landschapsfonds op te richten en daar maximaal € 0,5 mln. aan bij te dragen. Gedeputeerde Staten besluiten tevens pas over te gaan tot een definitieve bijdrage van € 0,5 mln. als cofinanciering van derden aantoonbaar is en er een toets heeft plaatsgevonden op de juridische en inhoudelijke vormgeving van het fonds.

Vanwege verschillende procesmatige en inhoudelijke redenen is het Landschapsfonds niet van de grond gekomen. Met het terugtrekken van het Elisabeth Strouvenfonds (juli 2021) en het faillissement van IKL zijn de kandidaten voor een landschapsfonds weggevallen.

Uit gesprekken in het kader van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer is gebleken dat partijen en organisaties (zoals bijvoorbeeld gemeenten of ondernemingen) áls zij willen en kunnen investeren in het landschap, zij dat doen vanuit de betrokkenheid bij hun eigen directe omgeving. De investeringsbereidheid hangt dan ook nauw samen met de voorwaarde dat de middelen dan ook worden ingezet in de eigen omgeving.

Dit pleit ervoor om het idee van een provinciebreed landschapsfonds als instrument om de samenleving te motiveren actief bij te dragen aan het landschap in fysieke en financiële zin, los te laten en (een deel van) de gereserveerde middelen in te zetten voor een ander instrument dat hetzelfde doel dient: een stimuleringsregeling landschapselementen buiten het natuurnetwerk.

Deze (nader uit te werken) stimuleringsregeling, richt zich op gemeenten (aanvragende partij) die inwoners (initiatiefnemer en uitvoerende partij) willen betrekken bij het landschap. De regeling beoogt de inrichting van het landschap buiten het natuurnetwerk met groenblauwe landschapselementen door vrijwilligers te stimuleren op een manier die bijdraagt aan de kwaliteit van het landschap (biodiversiteit, ecologie, klimaatrobuustheid). De regeling ontzorgt deelnemers en gemeenten. Voor provinciale vergoeding zou inheems plant- en inrichtingsmateriaal dat door de provincie op voorhand als subsidiabel is aangemerkt (een lijst wordt bij de regeling gevoegd) in aanmerking komen. Gemeenten toetsen de aanvraag en dragen proceskosten. Zo kan de door een aantal gemeenten gewenste verdubbelaar ontstaan. Initiatiefnemers verplichten zich tot het behoud en beheer van de landschapselementen. Een dergelijke regeling sluit tevens aan bij de doelstelling 10% landschapselementen te willen realiseren in het landelijke gebied³.

3. Propositie voor een Basisinfrastructuur landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk

De propositie om het beheer van landschap (en de functies die daarvoor nodig zijn) duurzaam te organiseren heeft de verschillende elementen die vallen onder landschapsbeheer, zoals met stakeholders gedefinieerd in de eerste fase van de Verkenning, als vertrekpunt genomen. Deze basisinfrastructuur landschapsbeheer stelt het versterken van maatschappelijke partijen en de expertise die zij reeds vanuit hun kerntaak hebben centraal. Met als doel deze expertise in samenhang in te zetten voor het gemeenschappelijke doel: samen “het goede doen” voor het Limburgse landschap. Functies worden gescheiden, waardoor er transparantie bestaat over wie wat doet. De voorgestelde basisinfrastructuur is geen blauwdruk en kan alleen dan succesvol zijn wanneer er bij de verdere uitwerking en invulling draagvlak wordt verkregen van de partijen die een rol hebben in het provinciebrede landschapsbeheer en intrinsiek gemotiveerd zijn de kwaliteit van het landschap voorop te stellen. Het geniet de voorkeur dat de partijen die vanuit hun zorg om het landschap om de Verkenning landschapsbeheer hebben gevraagd, worden uitgenodigd hier de lead in te nemen.

De volgende uitgangspunten zijn in de propositie gehanteerd en kunnen als leidraad worden gebruikt in de verdere uitwerking met de stakeholders.

Gedeelde visie en gedeeld gevoel van urgentie dat het landschap van breed belang is

- Expertise van bestaande (maatschappelijke) organisaties wordt benut en versterkt (geen nieuwe landschapsorganisatie oprichten).
- (Landschaps) organisaties worden uitgenodigd om vanuit hun kerntaak en expertise bij te dragen aan het landschapsbeheer in Limburg. Functies worden gescheiden waardoor er helderheid is over hoe elke partij bijdraagt aan het landschapsbeheer.
- Landschapsoverleg voor alle betrokken partijen in het landschapsbeheer: sturen op samenwerking en een integrale benadering van het landschap.
- Aandacht voor het bepalen van een basiskwaliteit landschap in Limburg. Hiervoor kan aangesloten worden bij landelijke initiatieven.

Herstel en inrichting van/ met landschappelijke elementen om de Limburgse identiteit van het landschap te versterken en verschillende functies en waarden die het landschap heeft zo veel als mogelijk samen te brengen ten behoeve van de verschillende grote maatschappelijke opgaven.

- Ruimte voor regionale/ gebiedsgerichte inzet, daarnaast centraal organiseren wat past bij de provinciale rol.
- Eén organisatie verantwoordelijk voor overall coördinatie en hoeder van de “Limburgfactor”

³ <https://www.samenvoerbiodiversiteit.nl/updates/2021/03-maart/raamwerk-aanvalsplan-landschapselementen-deltaplan-biodiversiteitsherstel.pdf>

- Een stimuleringsregeling voor de inrichting van het landschap (buiten het natuurnetwerk) door vrijwilligers met groenblauwe landschapselementen.

Efficiënt beheer en onderhoud van bestaande elementen.

- Aandacht voor synergievoordelen
- Gerichte inzet van vrijwilligers in het landschapsbeheer door “ontzorgers” in de regio: drie regionale steunpunten met als hoofdtaak het realiseren van uitvoeringskracht.
- De regionale steunpunten zijn bereikbaar voor gemeenten, vrijwilligers, particuliere eigenaren en landschapsorganisaties en combineren landschapskennis met kennis over het speelveld, voeren zelf geen projecten uit maar “ontzorgen” en brengen partijen en regelingen bij elkaar. Ze beschikken over gecertificeerde materialen. De steunpunten nemen geen taken over van bestaande organisaties.
- Benader groene vrijwilligers in het landschapsbeheer als één groep en sluit waar geschikt aan bij landelijke initiatieven.

Monitoring van het landschap

- Monitoring ten behoeve van een gedeeld beeld van de kwaliteit van het landschap in Limburg.
- Aansluiting bij de ontwikkelingen rondom kennis en monitoring in het Agrarische natuur- en landschapsbeheer (Anlb) en de monitoring van landschapselementen in het kader van het Programma landschap.

Bescherming

- Bescherming van landschapselementen om het Limburgse streekeigen karakter van het landschap te behouden, de functies ervan in stand te houden en investeringen te laten renderen.
- Mede aandacht hiervoor in het Programma Landschap (amendement 107 Van Wageningen c.s. inzake Programmatische versterking van het Limburgse landschap) en de rol van de gemeenten hierin.

Schematisch kan de basisinfrastructuur er als volgt uit zien:

4. Vervolgproces

Voor het vervolg worden de volgende stappen aanbevolen:

- Verdere uitwerking en invulling van de propositie voor een basisinfrastructuur voor het landschapsbeheer buiten het natuurnetwerk met partijen die een rol hebben in het provinciebrede landschapsbeheer en intrinsiek gemotiveerd zijn de kwaliteit van het landschap voorop te stellen. Het geniet de voorkeur dat de partijen die vanuit hun zorg om het landschap om de Verkenning landschapsbeheer hebben gevraagd worden uitgenodigd hier de lead in te nemen.
- Bestuurlijk het gesprek voeren met de Limburgse gemeenten over de (financiële) bijdrage die zij kunnen leveren aan de kwaliteit van het landschap.
- Uitwerken van de ruimtelijke implicaties van de bescherming van het landschap om het Limburgse streekeigen karakter van het landschap te behouden, de functies ervan in stand te houden en investeringen te laten renderen.
- Medio 2023 een ijkmoment in lassen om de stand van zaken in het landschapsbeheer op te maken.

Bijlage 1 - Lijst met geïnterviewde organisaties

Externe partijen hebben de Provincie verzocht een Verkenning Toekomst Landschapsbeheer Limburg uit te voeren. De resultaten van de Verkenning zijn tot stand gekomen in de periode augustus 2021-maart 2022, aan de hand van schriftelijke inbreng en gesprekken over het landschapsbeheer in Limburg. De volgende partijen hebben (soms op eigen verzoek), in verschillende settings en op verschillende manieren, meerdere malen bijgedragen aan het eindresultaat. Dank aan eenieder voor het getoonde enthousiasme voor het landschap en de geleverde inbreng.

<i>Gesprekken zijn gevoerd met</i>
Natuur en Milieufederatie Limburg
De Limburgse Land- en Tuinbouwbond
Stichting Limburgs Landschap
Coöperatie Natuurrijk Limburg
Staatsbosbeheer
Natuurmonumenten
Bosgroep Zuid Nederland
Vereniging Limburgs Particulier Grondbezit
VivaraPro
Snoeibrigade de Brindil
Grenspark Kempenbroek
Vereniging Tot Natuurbehoud Cadier en Keer
Natuurbalans
Heusschen Copier Landschapskracht
IVN
Vrijwilligers Open dag kasteel Elsloo
Limburg Marketing midden
Gemeente Eijsden Margraten
Vereniging Nederlands Cultuurlandschap
Voormalig IKL medewerkers
Gemeente Leudal
Yuverta VMBO/ MBO
CNME
Gemeente Gennep
Gemeente Eijsden Margraten
Bijeenkomst vrijwilligers oud IKL
Pomologisch Genootschap Limburg
Idverde Advies Roermond
Gemeente Maasgouw
Vrijwilligers Stichting Landschap Horst ad Maas
Waterschap Limburg
Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren
Natuurhistorisch Genootschap Limburg
Visit Zuid-Limburg
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (directie MBO)
Bestuurlijk Overleg Nationaal landschap Zuid-Limburg
Coöperatie Erfgoed Limburg U.A.

Gemeente Beekdaelen
Collega's Provincie Limburg
<i>Overige input</i>
Schriftelijke vragenlijst externe opdrachtgevers
Enquête oud vrijwilligers IKL
Enquête Limburgse gemeenten

Bijlage 2 - Enquête landschapsbeheer gemeenten

Vanwege de rol die gemeenten spelen in het landschapsbeheer, zijn de 31 Limburgse gemeenten ambtelijk op 7 maart jl. via de gemeentesecretarissen uitgenodigd een enquête in te vullen over landschapsbeheer in hun gemeente. Het verzoek was voor 29 maart te reageren om de resultaten mee te kunnen nemen in deze rapportage. 21 gemeenten hebben hieraan gehoor gegeven, een respons van ongeveer 68%.

Uit de eerste fase van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer bleek dat gemeenten een belangrijke rol spelen in het landschapsbeheer. De enquête had primair het doel om het verkregen beeld uit de eerste fase, breder te trekken en input van een groter aantal gemeenten te verkrijgen.

De vragen in de enquête besloegen een breed spectrum en waren gericht op:

- Het belang van het thema landschap binnen de gemeente;
- de (controle)vraag of de maatschappelijke opgave zoals gedefinieerd in de eerste fase van de Verkenning Toekomst landschapsbeheer wordt onderschreven;
- de (controle)vraag of gemeenten zichzelf als belangrijke stakeholder zien in het landschapsbeheer en in welke rol;
- het verkennen hoe gemeenten daadwerkelijk inzetten op landschapsbeheer en in welke breedte;
- het toetsen van ambities en belemmeringen ten aanzien van het landschapsbeheer;
- te toetsen/ verkennen in hoeverre / welke breedte wordt gewerkt aan enthousiasmering/ bewustwording ten aanzien van het landschap;
- de (controle) vraag of landschapsbeheer wordt gezien als een breed belang
- de toets of er een hulpvraag is ten aanzien van landschapsbeheer en zo ja welke;
- het verkennen van samenwerkingsmogelijkheden/ synergievoordelen in het landschapsbeheer met gemeente als partner;
- het toetsen of er al een raamwerk ligt/ kader wordt gebruikt voor landschapsbeheer;
- het toetsen van draagvlak voor een gezamenlijk kader voor landschap;
- het toetsen of er monitoring van landschapselementen of handhaving plaatsvindt;
- het verkennen van de financiële ruimte voor landschapsbeheer binnen de gemeenten.

De verkregen input levert veel informatie op. Een deel van deze informatie is in grafische vorm weergegeven in deze rapportage. Hiermee wordt een globaal beeld geschetst van de positionering van het landschapsbeheer binnen gemeenten. Dat beeld pretendeert niet het resultaat van een wetenschappelijke studie te zijn, maar laat wel zien dat een groot aantal gemeenten haar rol in het landschapsbeheer zeer serieus neemt en open staat voor samenwerking op dit gebied. Dat levert voldoende aanknopingspunten om het verdiepende gesprek met de gemeenten aan te gaan. Dat gesprek is tevens nodig om de resultaten op een juiste manier te kunnen duiden en interpreteren.

Respons

Algemeen- gegevens deelnemende gemeenten

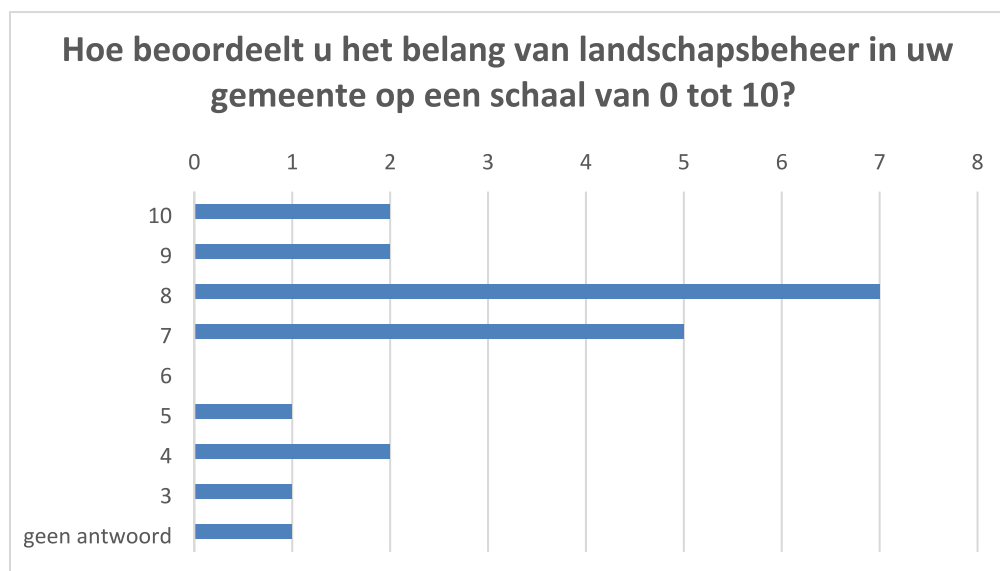
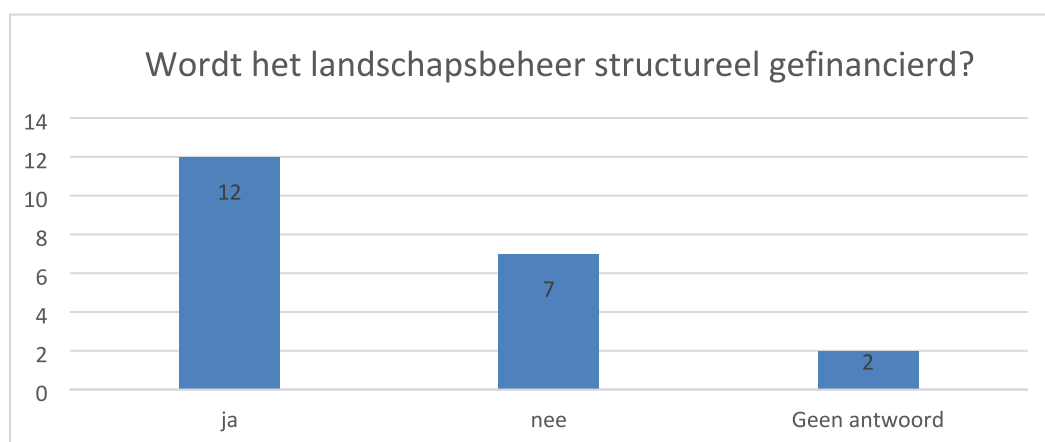
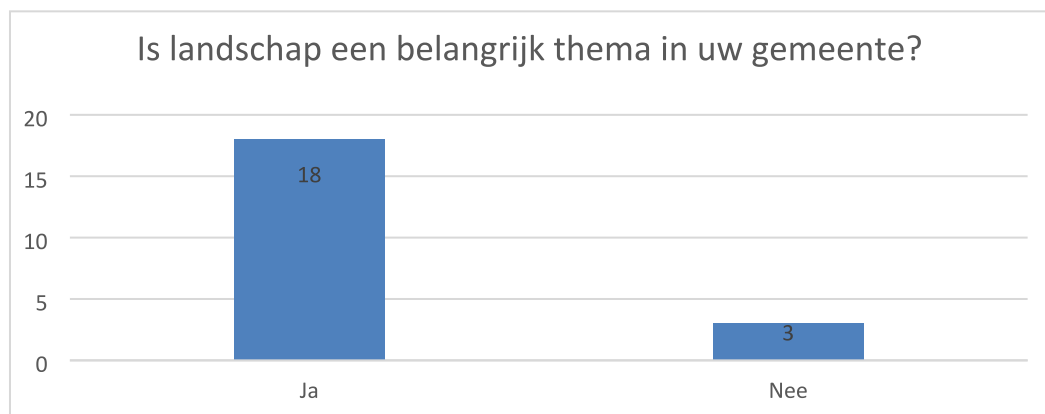
Inwonersaantal

Locatie

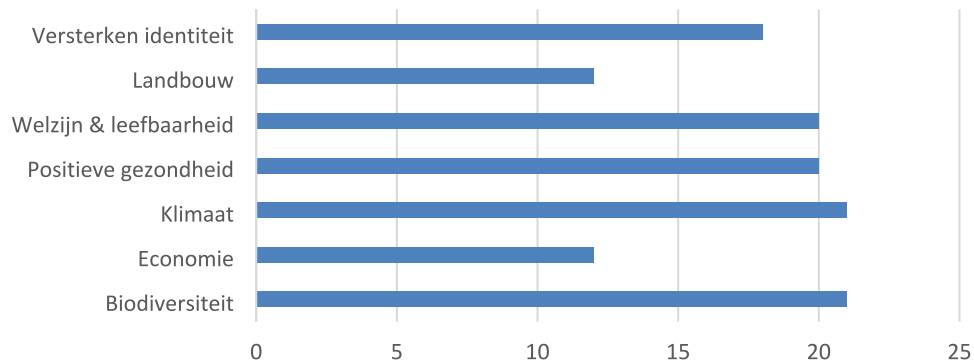

Het belang van het thema landschap binnen de gemeente

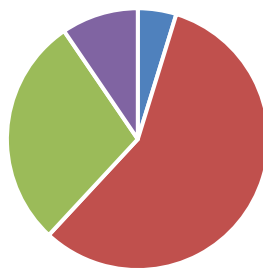

Voor welke opgaven is het landschapsbeheer volgens u van belang?

(Aantal keren genoemd)

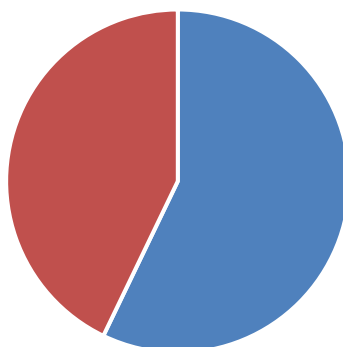

Hoeveel FTE ambtelijke beleidsinzet is er voor het thema landschap in uw gemeente?

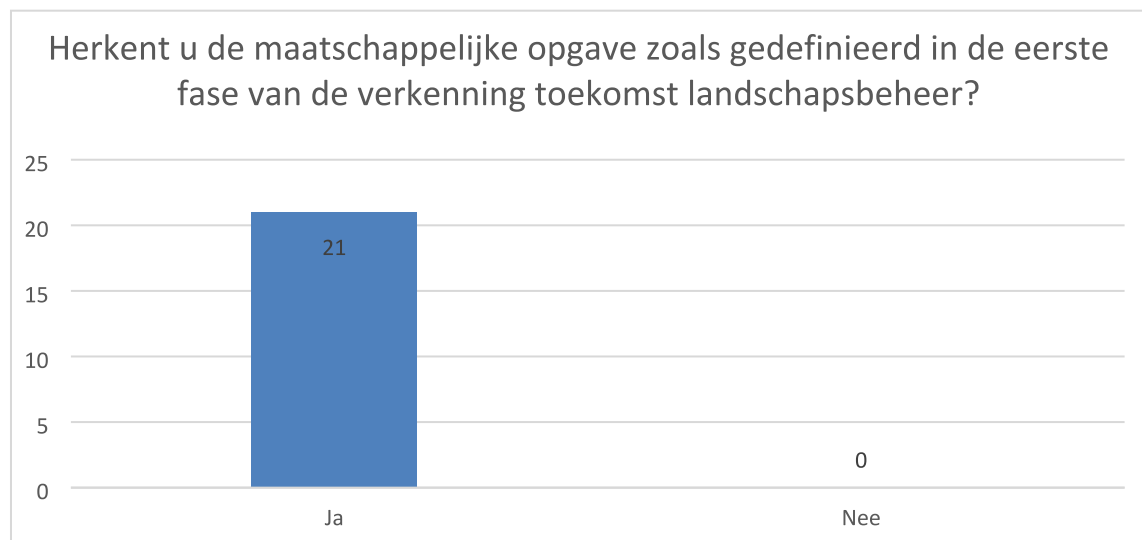
■ 0 FTE ■ 1 FTE ■ 2 FTE ■ Meer dan 2 FTE

Hoeveel FTE inzet is er in uw gemeente op groenbeheer?

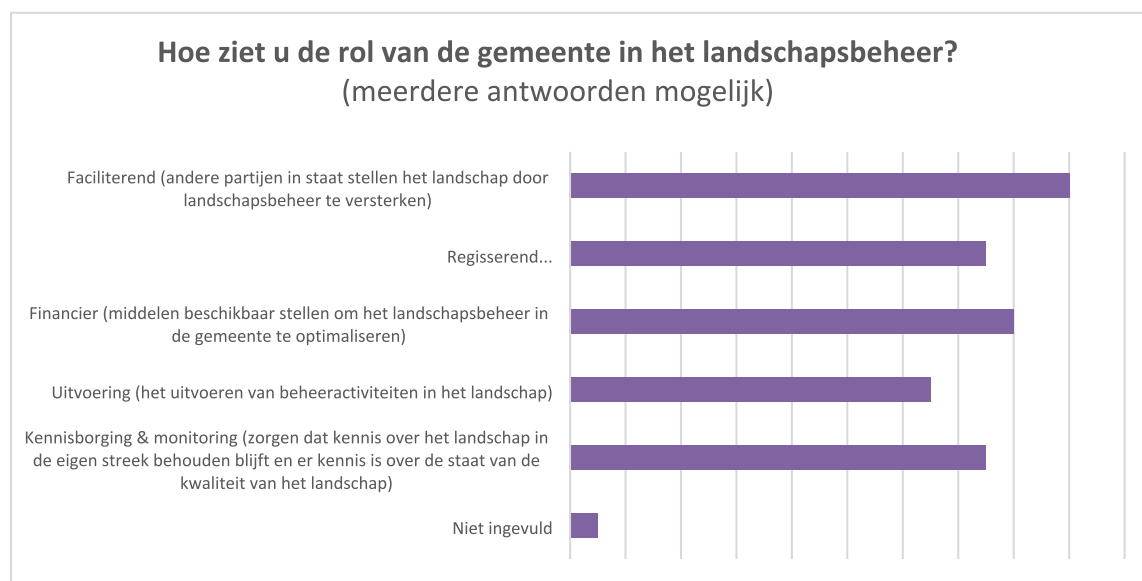

■ 1-5 FTE ■ Meer dan 5 FTE

Maatschappelijke opgave

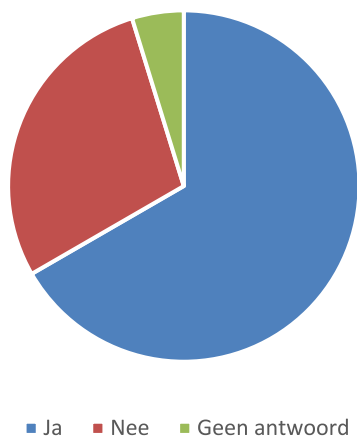
Rol van gemeenten in het landschapsbeheer

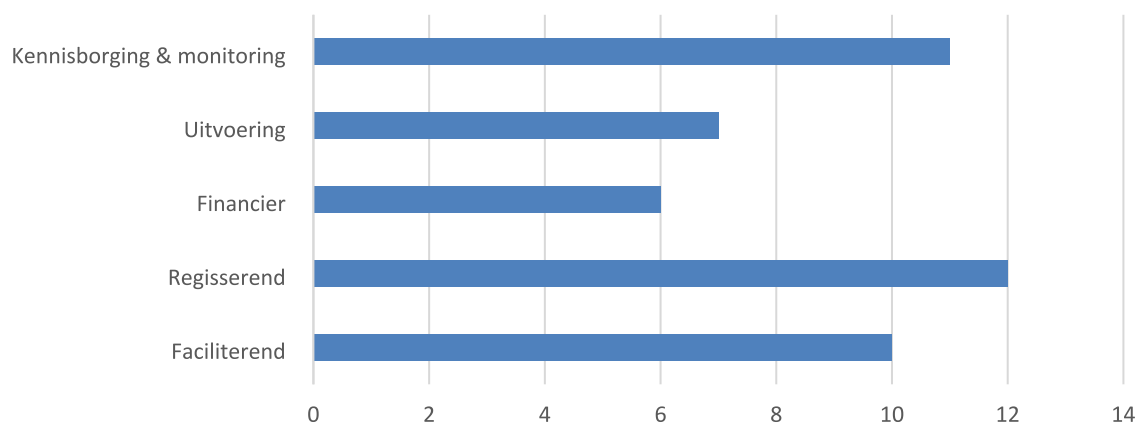
Hoe ondersteunt uw gemeente momenteel (partijen actief in) het landschapsbeheer? (meerdere antwoorden mogelijk)

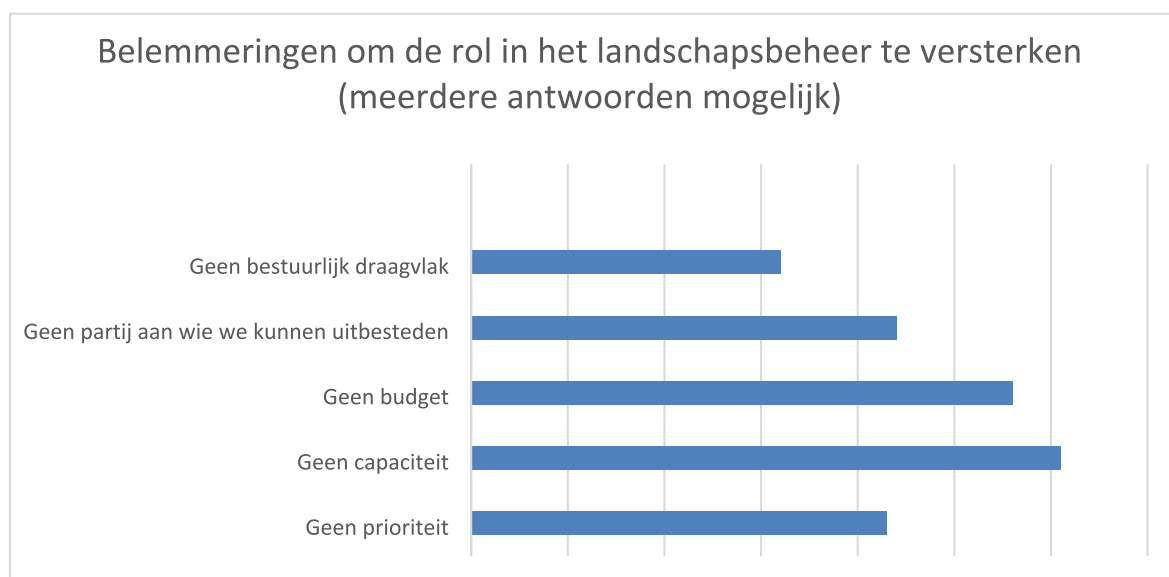

Zou u uw rol in landschapsbeheer willen versterken?

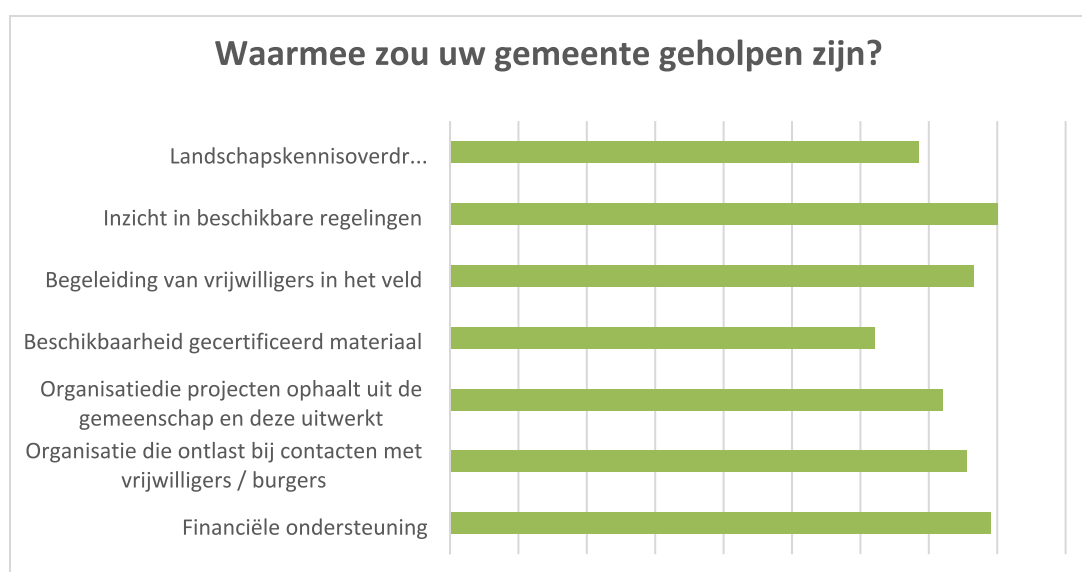
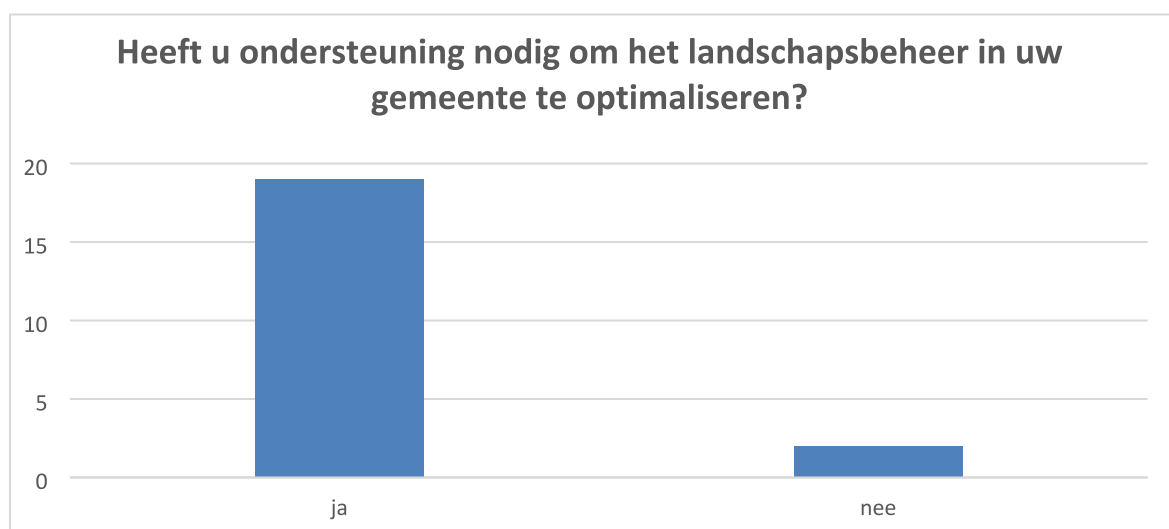

Zo ja, welke rol zou u willen versterken? (meerdere antwoorden mogelijk, aantal keren genoemd)

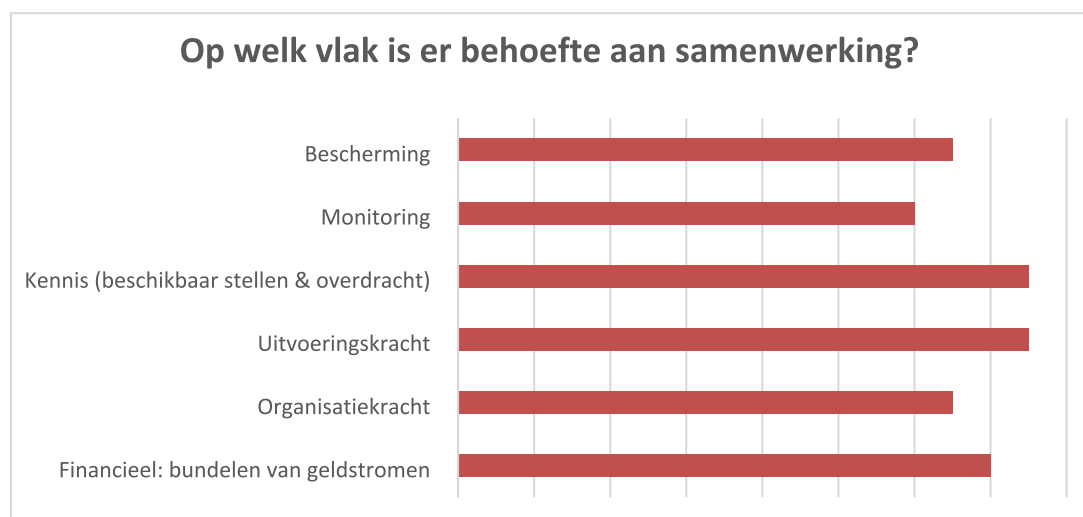
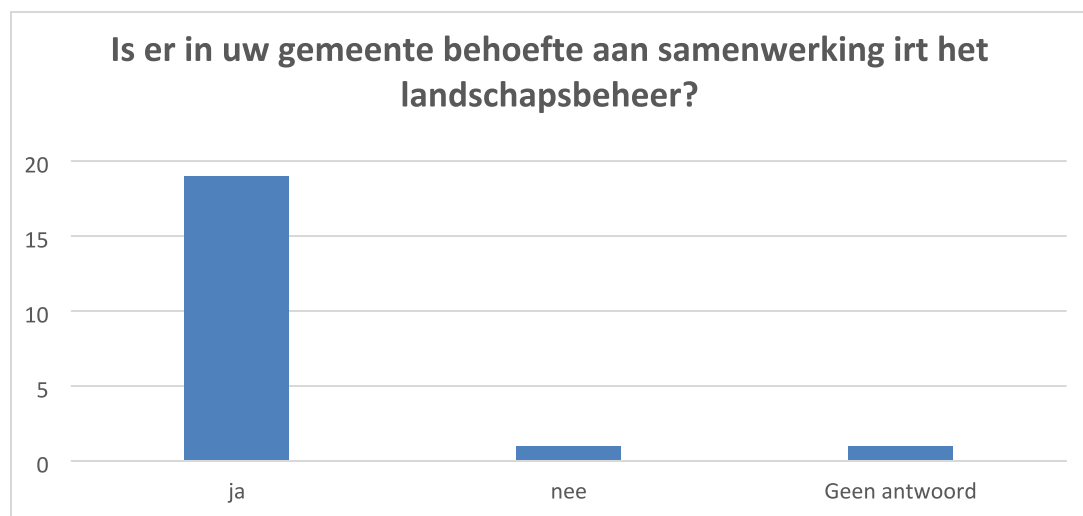

Hulpvraag

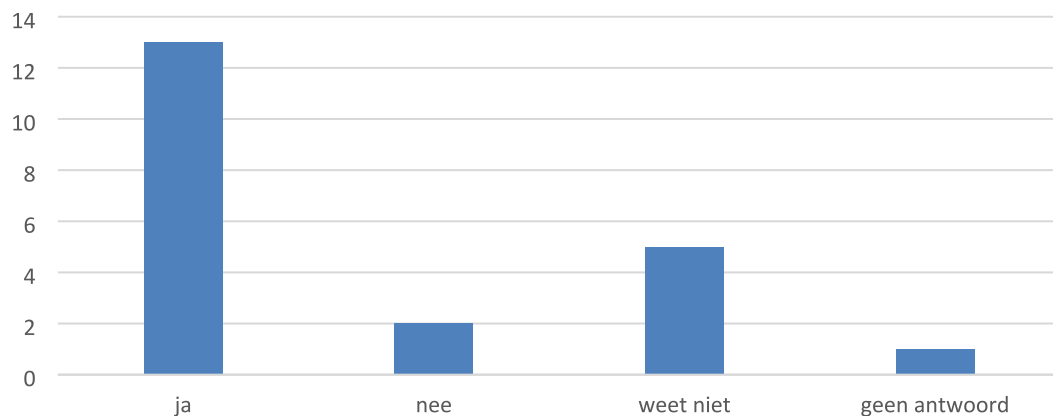
Samenwerking in landschapsbeheer

Kaderstelling

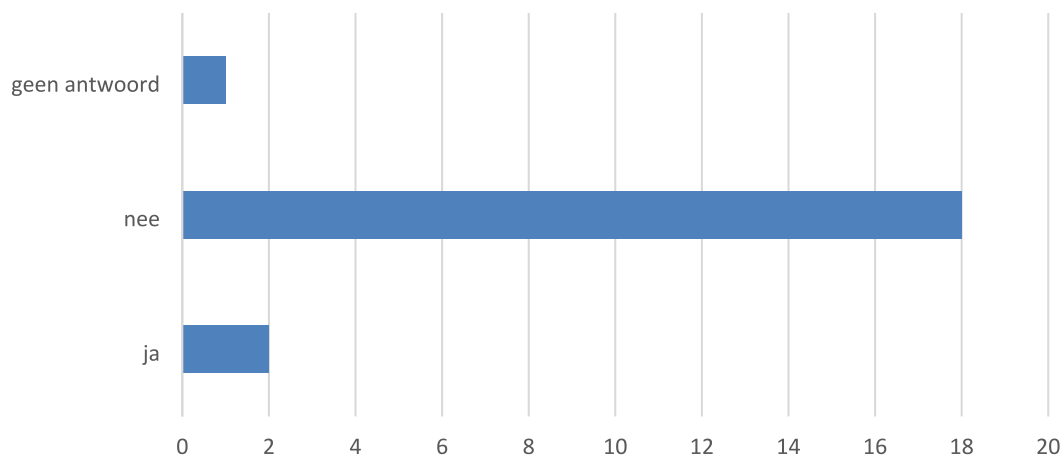

Zou het volgens u goed zijn gezamenlijk te komen tot een gedeeld beeld bij de "basiskwaliteit van landschap" voor Limburg?

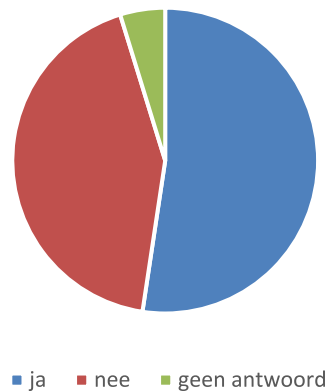

Monitoring & bescherming

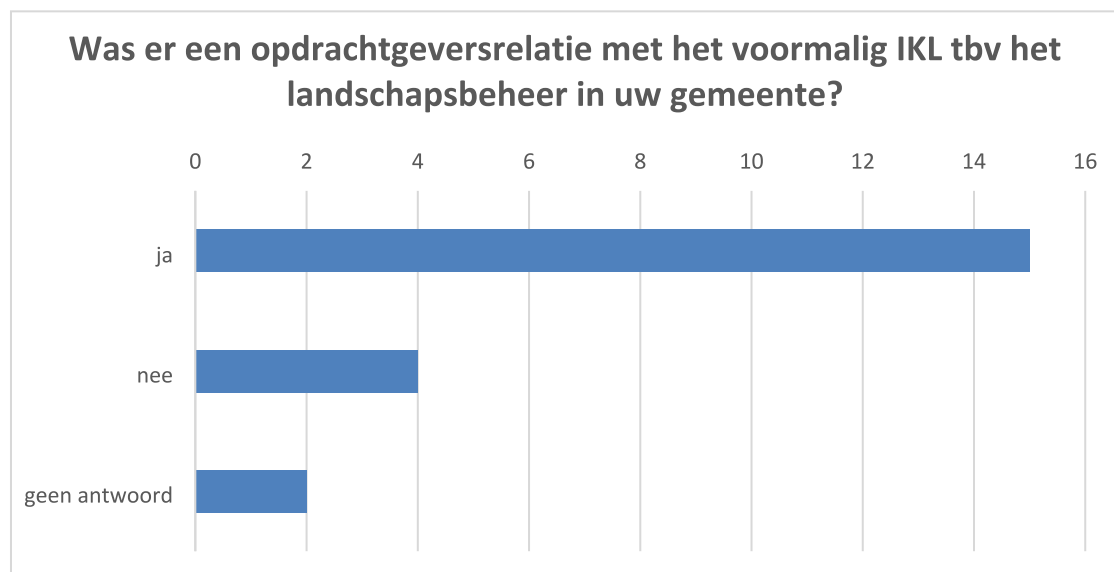
Wordt het landschap in uw gemeente gemonitord?

Vindt er handhaving plaats om het landschap te beschermen en de kwaliteit van het landschap in stand te houden?

Financiële ruimte

Bijlage 3 - Enquête (voormalig IKL) vrijwilligers landschapsbeheer gemeenten

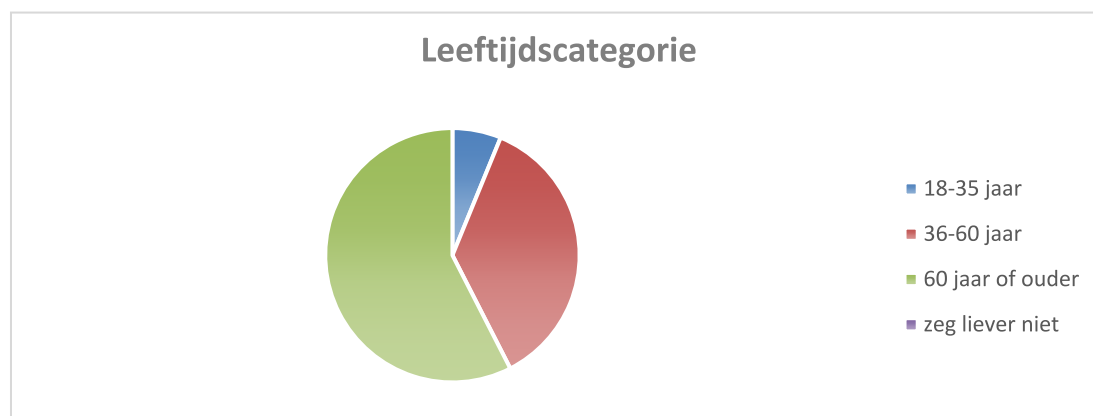
Na het faillissement van IKL meldden een aantal voormalig vrijwilligers van IKL zich bij de Provincie met een hulpvraag. In het kader van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer hebben gesprekken met deze vrijwilligers plaatsgevonden om een beeld te krijgen van de activiteiten die werden verricht en waar de hulpvraag precies uit bestond. Uit de gesprekken bleek, naast de grote intrinsieke motivatie voor het landschapsbeheer, dat deze vrijwilligers zich verstoken voelden van informatie rondom het faillissement en de toekomst van de activiteiten waarin zij zich tot het faillissement van IKL voor hadden ingezet. Het was om privacyredenen niet mogelijk de adresgegevens van alle voormalig IKL vrijwilligers te verkrijgen om hen over de Verkenning (en het verloop daarvan) te informeren. Wel was het mogelijk dat deze vrijwilligers zichzelf, op de hoogte gesteld via hun eigen netwerk, aanmeldten voor een van de twee online bijeenkomsten met de bestuurlijk portefeuillehouder landschap van de Provincie. Om meer mensen de gelegenheid te bieden hun inbreng te geven, is In december 2021 is een online enquête opengesteld voor (voormalig IKL) vrijwilligers. **113** mensen hebben de enquête ingevuld.

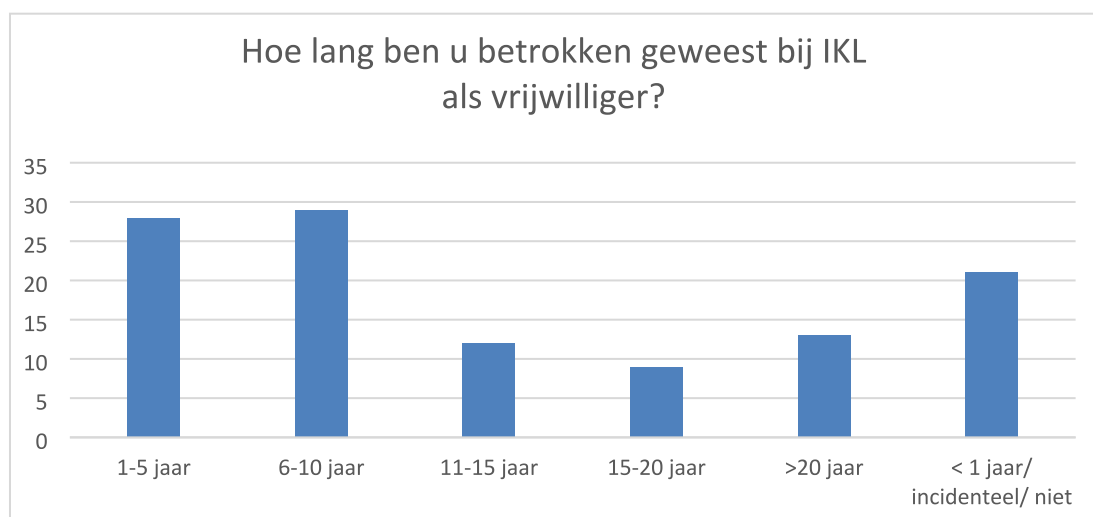
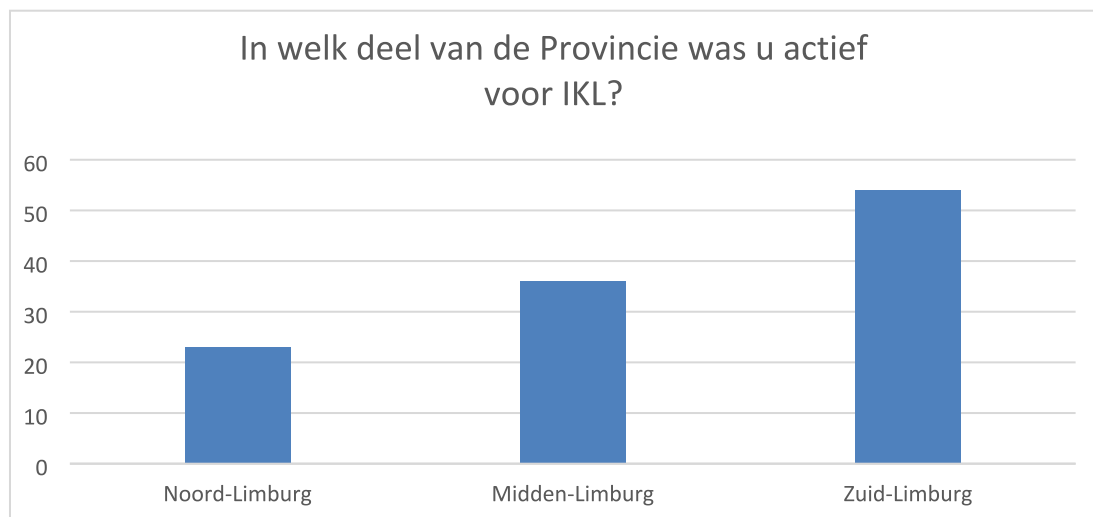
In de enquête werden (veelal gesloten) vragen gesteld om meer te weten te komen over:

- de samenstelling van de groep voormalig vrijwilligers;
- de motivatie van deze groep om als vrijwilliger in het landschapsbeheer aan de slag te gaan;
- de functies van IKL die het meest worden gemist.

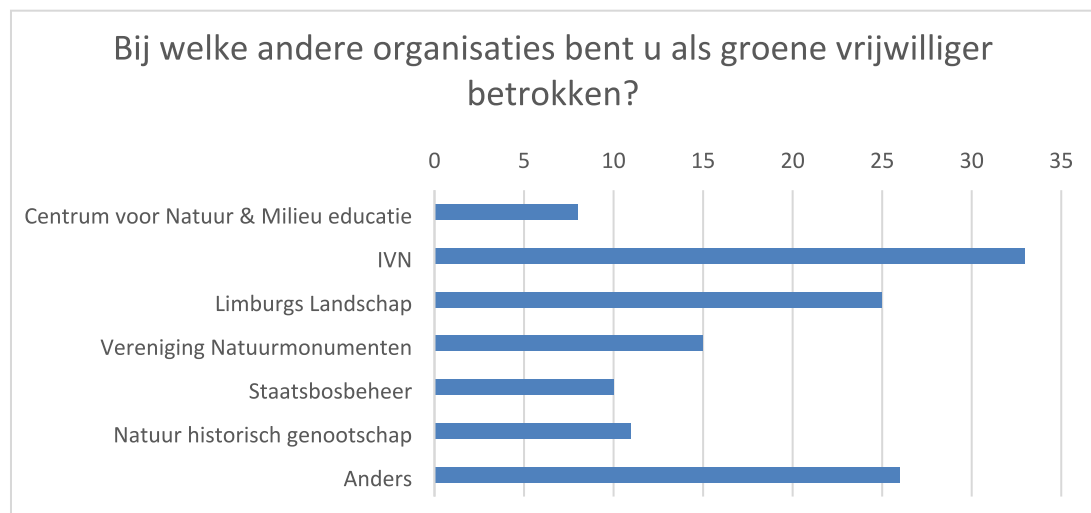
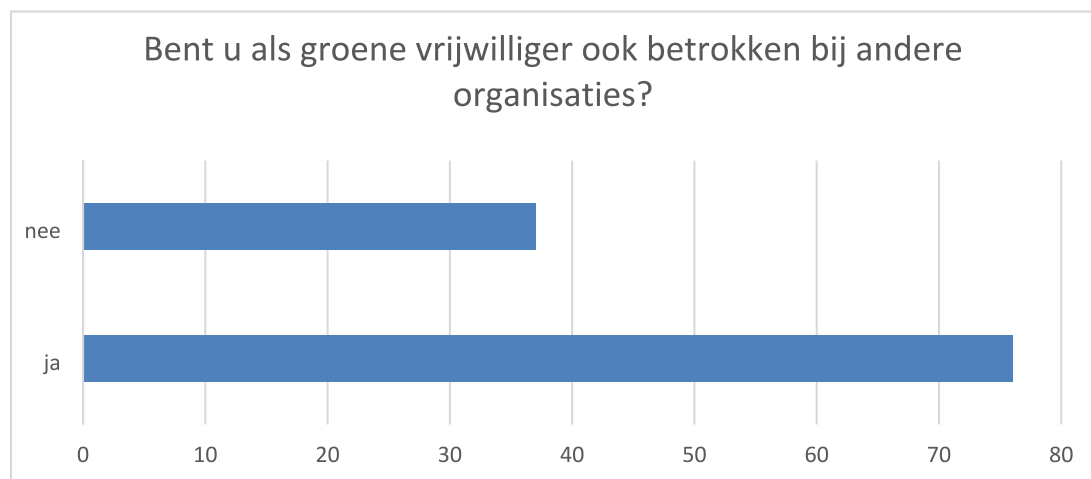
De resultaten van deze enquête kunnen als volgt grafisch worden samengevat:

Algemeen- gegevens respondent

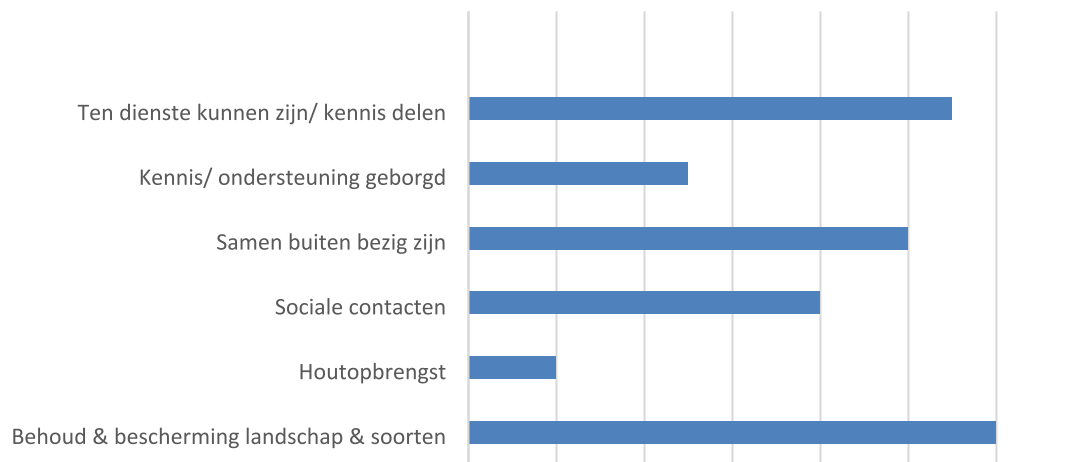

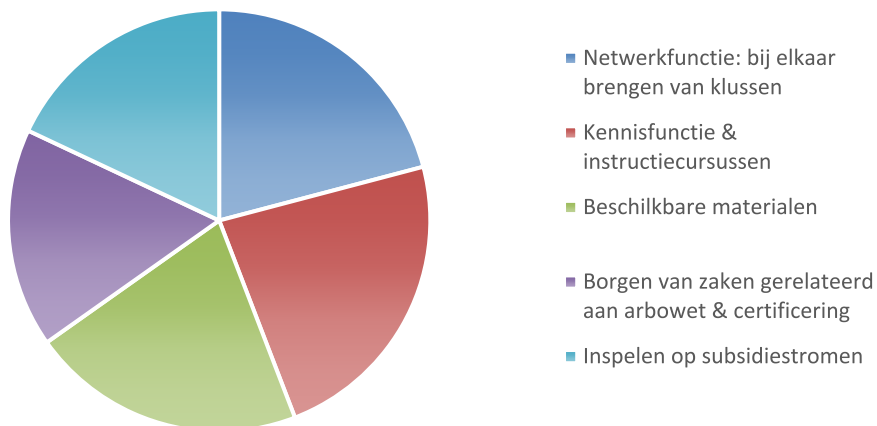
Motivatie

Wat is voor u het belangrijkste element als u zich zou aansluiten bij een andere organisatie met groene vrijwilligers?

Welke facetten van het voormalig IKL mist u? (gesloten vraag)

Wat is uw belangrijkste aanbeveling?

